

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

1. JANUAR fikk det lille tettstedet Askim i Østfold bystatus.
 11. JANUAR overleverte Rattsutvalget ved professor Jørn Rattsås en innstilling om nytt inntekstsystem for kommunene til regjeringen ved kommunalminister Gunnar Berge. Innstillingen ble meget kontroversiell - og møtt med massiv motstand i distriktene.

1. FEBRUAR ble den første åpne komitéhøringen i Stortinget gjennomført. Den gjaldt Rikstrygdeverkets mislykte datasatsing.

18. MARS viste en rapport at psykiske lidelser var årsaken til hver sjette langtidsfravær på landets arbeidsplasser.

17. APRIL kjøpte Kværner det britiske selskapet Trafalgar House for om lag ni milliarder kroner. Dette var norgeshistoriens dyreste oppkjøp til da.

18. APRIL offentliggjorde Posten at man skulle nedlegge 1100 postkontorer og filialer og redusere bemanningen med nesten 3000 årsverk.

13. MAI gikk 36 600 ansatte i verkstedsindustrien til streik - og streiket nesten en måned til 12. juni.

21. MAI vedtok Stortinget at seks-åringene skulle på skolen fra året etter - 1997.

GRO GIKK - THORBJØRN KOM

25. oktober gikk Gro Harlem Brundtland av som statsminister - og Thorbjørn Jagland overtok. Gros posisjon som statsminister utviklet seg fra å være vakkende og kontroversiell til å bli uhyre sterk i løpet av hennes mange år med makten. En nesten samlet norsk presse hyllet Gro Harlem Brundtland etter avgangen - og uttrykket «Landsmoderen» var i hyppig bruk. Thorbjørn Jagland fikk en vanskelig start på sin statsministeretid - og spesielt den såkalte Rød-Larsen-saken ga regjeringen mye negativ oppmerksomhet den første tiden. Den saken førte også til at regjeringens nye «superminister» Terje Rød-Larsen gikk av allerede i slutten av no-

FLYKATASTROFE

29. august styrtet et russisk fly av typen Tupolev 154 under innflygingen på Operafjellet ved Longyearbyen på Svalbard. Dette er uten sammenligning den største flyulykken på norsk territorium og samtlige av de 141 passasjerene, samtlige fra det tidligere Sovjetunionen, omkom. Erttertidens granskninger tyder på at man misforsto navigasjonen.

Årsmøtet

Norske Tall

- **FOLKEMENGDEN** i Norge 1. januar 1996 var 4 369 957 mennesker. Dette var en økning fra året før på 21 547.
- **KJØNNSFORDELING**: Av de 4 369 957 innbyggerne i Norge var 2 209 212 kvinner. Det vil si at det var 48 467 flere kvinner enn menn i Norge.
- **NYFØDTE**: Det ble født 60 927 levendefødte barn i Norge i 1996.

Norske Navn

- **FREDSFORKJEMPEREN** Mini Haslund Gleditsch døde 25. juli.
- **MUSIKEREN** Per Asplin døde 9. oktober.

Overvåkning rystet Norge

En høyesterettsdommer, en advokat, en professor, en generalmajor og en lagdommer. Til sammen utgjorde de **Lund-kommisjonen**. Rapporten de leverte til stortingspresident **Kirsti Kolle Grøndahl** 28. mars 1996, skulle ryste både de hemmelige tjenester og hele det politiske liv.

Det var høyesterettsdommer **Ketil Lund** som ledet arbeidet, og som ga navn til kommisjonen. Med seg hadde han advokat **Regine Ramm Bjerke**, generalmajor **Torkel Howland**, likestillingsombud (senere lagdommer) **Ingse Stabel** og professor **Berge Furre**.

Kommisjonen ble oppnevnt av Stortinget våren 1994. Bakgrunnen var de mange og vedvarende avsløringer og påstander om ulovlig overvåking av norske borgere, både fra Politiets Overvåkingstjeneste (POT) og fra Forsvarets Etterretningstjeneste (E-tjenesten).

Kommisjonen ble satt til å grave fram det mange håpet skulle være «den hele og fulle sannhet» om disse forholdene. Om man kom så langt i den 1130 sider tykke rapporten, er vel heller tvilsomt, men alle har i ettertid vært enige om at kommisjonens rapport er den grundigste gjennomgang av de norske hemmelige tjenester offentligheten har sett.

Så fikk da også Lund-kommisjonen bedre arbeidsvilkår og mer ressurser enn noen tilsvarende undersøkelse før dem hadde fått. Det ble vedtatt en særskilt lov som ga kommisjonen domstolsmyndighet til å avhøre vitner og kilder direkte for kommisjonen. Kommisjonen fikk 18 millioner kroner til sin rådighet. Lund og de fire andre kunne spille på et stort sekretariat med politifolk, jurister og historikere, blant annet avhørsekspert fra Kripos. Kommisjonen fikk et svært bredt mandat. Vitnene ble dessu-

ten løst fra sin taushetsplikt mot de tjenester de arbeidet eller hadde arbeidet for.

Oppnevningen av Berge Furre som kommisjonsmedlem, skapte strid. Han ble av mange sett på som vestresidens garantist mot «Apenne» konklusjoner fra kommisjonen. Samtidig virket han som en provokasjon på noen informanter og kilder. Aps tidligere generalsekretær, **Haakon Lie**, nektet blant annet å uttale seg til kommisjonen med Furre til stede.

Det skulle også vise seg at Overvåkingspolitiet fant Fures deltakelse i kommisjonen vanskelig å svelge. I strid med alle instruksjoner satte POT i gang sin egen granskning av Furre mens han satt i Lund-kommisjonen. Avsløringen av dette skapte voldsomme reaksjoner, særlig i Stortinget. Det endte med at både overvåkingssjef **Hans Olav Østgaard** og den ansvarlige statsråd på det tidspunkt granskningen av Furre fant sted, **Grete Farnø**, måtte gå av.

I sin meget omfattende rapport konkluderte kommisjonen med at det hadde foregått ulovlig overvåking og registrering av norske statsborgere fra POTs side. E-tjenesten gikk fri.

Den politiske venstresiden og partiene NKP, SV og AKP (ml) ble av POT definert som samfunnsfiender lenge etter at det politiske klima ga grunnlag for en slik oppfatning. Overvåkingen av organisasjoner og enkeltpersoner fra denne delen av norsk politisk liv, fortsatte helt til inn på 1980-tallet. I perioder var medlemskap

i et slikt parti nok til å bli overvåket, klart i strid med POTs instruks.

Kommisjonen slår også fast at det foregikk samarbeid mellom Arbeiderpartiet og LO og POT. Medarbeidere i partiet og LO utførte rene overvåkingsoppdrag for POT, og kommisjonen mener også at dette må ha vært kjent for, og trolig godkjent av, ledelsen i organisasjonene. I følge kommisjonen var **Haakon Lie** selv til stede i E-tjenestens bunker i Ruseløkkveien i Oslo under avlytting av et møte i NKP i 1951 eller 1952.

Debatten om rapporten gikk frontene mellom de som pekte på det klart ulovlige i det som hadde foregått og som krevde et oppgjør med en rettsstridig praksis, og de som pekte på at det i 1996 var umulig å forstå det som hadde skjedd på 50-tallet ut fra vår tids politiske stemning. Kommisjonens rapport ble gjenstand for en omfattende behandling i Stortinget, først gjennom en offentlig høring, deretter ved ordinær stortingsbehandling. Det ble som følge av rapporten og behandlingen, gitt innsyn i svært mange av POTs overvåkingsmapper på enkeltpersoner, tjenesten fikk ny instruks og satt under strengere politisk kontroll.

Billedlig talt kan man si at samfunnet foretok en loftsrydding med påfølgende utlufting, og at tilliten mellom det politiske system og de hemmelige tjenestene ble gjenopprettet, men på smertefullt vis.

Musikk

• **SUPERHIT**: Sangen som absolutt alle hadde på leppe sommeren 1996 var Bjel-leklangs «Gud! Hvor du er deilig».

Sport

• **EUROPATRIUMF**: 27. april sto Drammen Håndball for en historisk idretts triumf. Herrelaget slo det tyske laget 27-21 i andre finalekampen etter å ha vunnet 21-20 i første kampen. Dermed endte europacupen i herrehåndball med seier 49-42 for Drammen som ble det første norske laget som ble europamestere i en lagidrett.

• **SOMMER-OL** ble avvirket i Atlanta i Georgia i USA. En uke etter åpningsseremonien ble OL skjemmet av en bombe som ble sprengt under en konsert i en park. En 45 år gammel kvinne ble drept av bomben. Norge gjorde det bra og tok hele 7 medaljer, to gull, to sølv og tre bronse. Mest oppsikt vakte **Vebjørn Rodal** som tok gull på pilsstisjensvelsen 800 meter.

• **CUPFINALEN** i 1996 ble et rent nord-norsk oppgjør mellom Bodø/Glimt og Tromsø. De som hadde reist lengst - trakk det lengste strået - Tromsø vant 2-1.

• **SERIEN** ble, som vanlig, vunnet av Rosenborg.

• **LANDSLAGET** hadde en rolig sesong med kun sju kamper - så stille hadde ikke landslaget hatt det på 16 år, i 1980. Til gjengjeld så gikk landslaget nesten ubesværet gjennom året. Kun i årets første landskamp - mot Spania - ble det tap 0-1. Slik gikk resten av kampene: 2-0 mot Nord-Irland, 0-0 mot Spania, 5-0 mot Aserbajdsjan, 1-0 mot Georgia, 3-0 mot Ungarn og 1-0 mot Sveits.

Film

• **BREAKING THE WAVES** var en av årets sterkeste filmer og var laget av den danske regissøren **Lars von Trier**.

• **SAMPRODUKSJON**: Den skandinaviske samproduksjonen **HAMSUN** med Max von Sydow og Ghita Norby i hovedrollene ble svært om diskutert - men fikk også gode kritikker.